

Universiteiten van Nederland

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
De heer dr. E.E.W. Bruins
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Datum 3 oktober 2024 *Uw kenmerk* -
Telefoon 06-14829106 *Ons kenmerk* UNL 24 063 U
E-mail jansen@unl.nl *Bijlagen* 1

Onderwerp **Monitor Open Access 2023 en vervolg**

Geachte heer Bruins,

Met dit schrijven rapporteer ik namens Universiteiten van Nederland (UNL) over de voortgang op onze ambities voor 100% Open Access. Ik plaats deze rapportage in de context van onze gezamenlijke inspanningen in Open Access en de noodzaak tot herziening van onze strategie.

Open Access cijfers 2023

Sinds 2016 rapporteert UNL, conform afspraken gemaakt in 2014 en het bestuursakkoord in 2022, over de jaarlijkse Open Access cijfers. Uit de cijfers (tabel 1) blijkt dat in 2023 92% van de peer-reviewed artikelen van de Nederlandse universiteiten als Open Access beschikbaar is. Dit is een stijging van 3%-punt ten opzichte van 2022. In bijlage 1 licht ik de resultaten van de jaarlijkse monitor toe.

Jaar	% Open Access
2016	42%
2017	50%
2018	54%
2019	62%
2020	73%
2021	82%
2022	89%
2023	92%

*Tabel 1: Percentages Open Access artikelpublicaties
2016-2023 Nederlandse universiteiten*

Vereniging Universiteiten van Nederland

Lange Houtstraat 2
Postbus 13739
2501 ES Den Haag

Tel +31 70 302 14 00
E-mail post@unl.nl
Web universiteitenvannederland.nl

KvK 40480226
IBAN NL61 INGB 0001 5964 15
BTW NL 007088784B01

Universiteiten van Nederland

Nederland koploper maar vernieuwing Open Access strategie is nodig

De universiteiten zijn sinds 2015 erin geslaagd de open toegankelijkheid van peer-reviewed artikelen te vergroten, wat heeft geleid tot 42% open access in 2016 naar 92% in 2023. Daarmee is Nederland internationaal gezien een van de koplopers. Ondanks dit succes ervaren wetenschappers, lezers, funders en kennisinstellingen in toenemende mate barrières voor Open Access, zoals stijgende publicatiekosten en een gebrek aan soevereiniteit en inclusiviteit. Daarnaast betekent de beschikbaarheid van deze artikelen nog niet dat ze bruikbaar en toepasbaar zijn voor het brede publiek. Door deze inzichten en veranderingen in het wetenschappelijke uitgeeflandschap is een herziening van de huidige Open Access-strategie noodzakelijk.

Sterke steun van overheid en politiek nodig

Voor een nieuwe Open Access strategie is het van belang dat kennisinstellingen, subsidiegevers en overheden gezamenlijk en in samenhang het mogelijk maken dat alle output van kennisinstellingen (inclusief leermaterialen) zonder embargoperiode en onder open hergebruikslicenties breed beschikbaar gesteld worden. Daarnaast is een transitie gewenst naar een meer inclusief en divers wetenschappelijk publicatielandschap, met een sterkere rol voor de academische gemeenschap. Dit vereist aanpassing van werkprocessen en financiële stromen, evenals sterke samenwerking met overheden en subsidiegevers. Hiervoor zijn financiële impulsen nodig naast een verdere inbedding in (inter-)nationale wet- en regelgeving, sterke (inter)nationale samenwerking en een actieve houding van uw ministerie en van de politiek.

Als universiteiten hebben we het afgelopen jaar gewerkt aan de bouwstenen voor een vernieuwde Open Access strategie. Ook de subsidiegevers, verenigd in cOAlition S, hebben verkenningen verricht. We verzoeken u om vanuit OCW begin 2025 een ronde tafelbijeenkomst te organiseren met de belangrijkste stakeholders voor een vernieuwde landelijke Open Access strategie.

Hoogachtend,

De heer prof. dr. C.F. van den Berg
Voorzitter Universiteiten van Nederland

Bijlage 1: Open Access monitor 2023

Samenvattend

In 2014 heeft UNL met staatssecretaris Dekker afgesproken Open Access publicaties te gaan monitoren. Bij de uitwerking van het Bestuursakkoord 2022 hoger onderwijs en wetenschap hebben we afgesproken Open Access cijfers te blijven rapporteren. We zien dat het aandeel Open Access artikelpublicaties blijft toenemen en het afgelopen jaar met 3%-punt is gestegen naar 92%. Nederland is internationaal gezien daarmee een van de koplopers.

Meetmethode sinds 2016

In onze berichtgeving over de 2017-cijfers (kenmerk VSNU 18/188U) hebben we de gehanteerde meetmethode toegelicht. Dit is een decentrale methode waarbij alle universiteiten, op basis van de in 2015 vastgestelde definitieraamwerk (kenmerk VSNU 17/244 U), tellingen hebben verricht van Open Access publicaties, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen "goud", "hybride" of "groen". Onderstaande gegevens moeten daarbij beschouwd worden als richtinggevend gezien de onzekerheden in verkregen data.

Meetresultaten 2016-2023

We leveren de cijfers over de percentages Open Access (OA) publicaties aan, net zoals we dit afgelopen jaren hebben gedaan, vanuit het vastgestelde definitieraamwerk. Van belang is dat we sinds 2015 gezamenlijk hebben vastgesteld dat we ons in de monitoring beperken tot alleen peer-reviewed artikelen maar dan wel van zowel auteurs die corresponding auteur zijn als auteurs die alleen co-auteur zijn. In de huidige monitor definiëren we Open Access als "*gratis en permanent beschikbaar op de website van de uitgever of in een vertrouwde repository*". Uit de cijfers (tabel 2) blijkt dat 92% van de peer-reviewed artikelen uit 2023 van de Nederlandse universiteiten Open Access beschikbaar is. Dit is een stijging van 3%-punten ten opzichte van 2022. Dit was 42% bij de artikelen uit 2016, 50% uit 2017, 54% uit 2018, 62% uit 2019, 73% uit 2020, 82% uit 2021 en 89% uit 2022, steeds bij meetmomenten in het tweede kwartaal van het jaar daarop.

Jaar	"Goud, DOAJ OA ¹ "	"Hybride en niet DOAJ OA ² "	"Alleen groen OA ³ "	Totaal OA
2016	13%	20%	9%	42%
2017	17%	23%	10%	50%
2018	19%	24%	11%	54%
2019	21%	29%	12%	62%
2020	25%	35%	13%	73%
2021	28%	39%	15%	82%
2022	30%	39%	20%	89%
2023	30%	44%	18%	92%

Tabel 2: Percentages Open Access (OA) artikelpublicaties 2016-2023 Nederlandse universiteiten per Open Access categorie

¹ Om te bepalen welke tijdschriften Open Access (OA) beschikbaar zijn, hebben we ons gebaseerd op de Directory of Open Access Journals (DOAJ). Dit is een online register van Open Access voor peer-reviewed tijdschriften.

² Onder "Hybride en niet DOAJ OA" verstaan we open artikelen in betaalde tijdschriften en open artikelen in open tijdschriften die niet zijn opgenomen in de DOAJ;

³ "Alleen groen OA" betreft artikelen die alleen Open Access toegankelijk zijn doordat ze beschikbaar zijn via een 'trusted repository'. In die 'trusted repositories' is dus niet gezocht naar artikelen uit DOAJ-tijdschriften en hybride artikelen.

Verwachting Open Access cijfers over 2023

Naar verwachting zal de groei de komende jaren iets doorzetten. Enerzijds is dit afhankelijk van voortgezette overeenkomsten met uitgevers voor het hybride deel. Anderzijds verwachten we continue groei in goud (zoals geïndexeerd in de DOAJ) omdat het aanbod daarin groeiende is. Aan de andere kant fungeert de groene route als een vangnet zodat eventuele negatieve veranderingen in hybride en goud opgevangen kunnen worden.

Belang groene route

Wat opvalt in tabel 2 is dat het aandeel groen in 2023 is gedaald (18% over 2023 ten opzichte van 20% aandeel in 2022). Dit komt vooral door de meetmethode en bijhorende afspraken. Conform het huidige definitieraamwerk nemen we in deze categorie alleen die artikelen mee die niet via een van de andere routes als Open Access is gepubliceerd. Dus hoe succesvoller de andere routes zijn, hoe kleiner het aandeel groen dat nodig is. Vaak zijn artikelen die beschikbaar zijn via hybride of goud, ook beschikbaar gemaakt via de groene route. Benadrukt moet worden dat we in het huidige Open Access beleid de groene route als (tijdelijk) vangnet zien voor die publicaties die niet via uitgevers als Open Access gepubliceerd kunnen worden.

In 2019 is het pilotproject "You share, we take care", waarbij we uitvoering geven aan amendement Taverne (Artikel 25fa), positief geëvalueerd. Daardoor zijn we in 2020 begonnen met verdere ondersteuning van de groene route. Deze groene route als vangnet is de laatste jaren verder verbeterd door sterkere ondersteuning van de workflow voor de onderzoekers en verschuiving naar een zogenaamde opt-out implementatie. In tegenstelling tot opt-in waarbij de onderzoeker elke keer voor een artikel handelingen moet doen, liggen bij opt-out de werkzaamheden bij de werkgever/bibliotheek die standaard het artikel via Taverne beschikbaar stelt. Daarbij heeft de onderzoeker altijd de optie om een artikel toch niet via de groene route te publiceren.

Door deze sterkere implementatie van Taverne hebben we als universiteiten een goed vangnet. Eventuele dalingen van aandeel hybride en goud worden dan opgevangen door sterke aandeel van de groene route. Overigens is de groene route via Taverne niet in overstemming met de eisen van subsidiegevers verenigt in cOAlition S welke additioneel een open licentie eisen en een embargo van 0 maanden verlangen (6 maanden bij Taverne).

Groei in hybride route

We constateren dat er over 2023 een relatief sterke groei heeft plaatsgevonden in de categorie "Hybride en niet DOAJ OA". Dit komt vooral door een groei in hybrid OA bij artikelen waarbij Nederlandse wetenschappers co-auteur zijn. Een toename van het aantal Open Access deals buiten Nederland zorgt er dus voor dat het percentage hybrid stijgt. Ook is het dekkingspercentage van onze deals is iets toegenomen (dus meer artikelen van onze corresponding authors vallen onder een deal). De combinatie van beiden zorgt er voor dat minder artikelen via de groene route nog moeten worden opgemaakt.

Binnen deze hybride route kunnen onderzoekers via 'transformative agreements' individuele artikelen als Open Access publiceren terwijl het tijdschrift nog een abonnementenmodel kent. Daarbij is het de bedoeling dat deze vaak mondiale uitgevers een volledig Open Access model gaan omarmen en met bijhorende tijdschriften omgaan naar volledig Open Access. De stijging van het hybride aandeel is in die zin niet een goed teken. De omslag naar volledig Open Access van die tijdschriften gaat niet snel genoeg en er worden ook steeds nieuwe hybride tijdschriften gelanceerd. De voortgang van deze transitie kan alleen geschieden als kennisinstellingen, subsidiegevers en overheden internationaal langdurig samenwerken richting uitgevers – liefst ook volgens een gezamenlijke Open Access strategie.

Investeren in omslag naar goud

Duurzame groei in Open Access moet binnen de huidige strategie toch vooral vanuit de gouden route (inclusief diamond) komen. De omslag naar de gouden route moet structureel en inclusief zijn - de groene route is daarbij nog steeds gepositioneerd als een vangnet. Hierbij zal in internationaal verband de route weg van betaalmuren versneld moeten worden. Daarbij wordt opgeroepen om meer te investeren in een open, rechtvaardig, inclusief en duurzaam wetenschappelijk publicatiesysteem (zie bijvoorbeeld de [conclusies van de Council of the European Union](#) en statement van [OA2020](#)). Dit is ook nationaal een van de doelstellingen zoals eind 2022 verwoord in het [Open Science ambitiedocument 2030](#). UNL heeft daartoe [besloten meer te investeren](#) in de gouden route waarbij tijdschriften alleen maar als Open Access beschikbaar zijn. Hierbij wordt expliciet ook gekeken naar de diamanten route waarbij artikelen zonder kosten voor zowel de lezer als de publicerende auteur zijn. Dit is een complex internationaal traject waarbij werkprocessen en financiële stromen aangepast moeten worden en waar sterke samenwerking met overheden en subsidiegevers essentieel is.

Op weg naar een vernieuwde, rijkere meetmethode

In eerdere jaren hebben we gerapporteerd over mogelijke alternatieven voor de huidige arbeidsintensieve, decentrale methodiek van monitoren. Sinds 2016 leveren universiteiten lokale cijfers voor een jaarlijkse, landelijke rapportage aan het ministerie van OCW. Er zijn belangrijke redenen om het framework uit 2015 te herijken. Ten eerste zijn er nieuwe mogelijkheden ontwikkeld om vormen en aspecten van Open Access te onderscheiden die beleidsmatig relevant zijn, zoals de door de Council of the European Union benadrukte open licenties en afwezigheid van embargoperiodes. Ten tweede is het beleidsmatig belangrijk geworden om ook naar Open Access van boeken, boekhoofdstukken en conferentiebijdragen en andere publicatietypes te kijken. Daarnaast wordt de nieuwe monitor transparanter met inzichten in achterliggende gegevens.

Het bestuur van UNL is in april 2022 akkoord gegaan met het framework voor de vernieuwde Open Access monitor dat is opgesteld op basis van de aanbevelingen uit het Adviesrapport Vernieuwing Open Access Monitoring ([publiekelijk beschikbaar](#)). In 2023 zijn we een pilot gestart voor de verdere implementatie van deze vernieuwde monitor. Als deze proef positief geëvalueerd wordt, zal volgend jaar de Open Access rapportage van peer reviewed artikelen volgens de nieuwe methode plaatsvinden, verrijkt met andere informatie zoals licentievorm. Later gaan we dan de boeken, boekhoofdstukken en conferentiebijdragen toevoegen aan de rapportage.